

Environmental Education and Sustainable Development

Open
Access

ORIGINAL ARTICLE

Women's Activism in Flood Mitigation with a Look at the Sendai Framework (Case Study: 2020 Floods)

Mastaneh Chamani¹, Hajar Azari^{2*}, Mohammad Hossein Ramezani Qawamabadi³

¹Ph.D. student of Women's Studies, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

²Assistant Professor, Department of Women's Studies, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

³Associate Professor, Department of Human Rights and Environment, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Correspondence

Hajar Azari

Email: h.azari@modares.ac.ir

How to cite

Chamani, M., Azari, H., & Ramezani Qawamabadi, M.H. (2024). Women's Activism in Flood Mitigation with a Look at the Sendai Framework (Case Study: 2020 Floods), Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development, 12(3), 95-113.

ABSTRACT

Flooding is a worrying issue for society's development and requires the government's attention and the people's participation. For this reason, the United Nations always tries to help reduce the vulnerability of communities and empower them by approving various documents. In the meantime, the latest document approved by the United Nations called the Sendai Framework, provides solutions for the transition from climate risks. Iran is also one of the flood-prone countries in the world. Floods affect many people due to their high extent, but the gender consequences of floods are not neutral, and women are more vulnerable to disasters than men. During the 2020 flood, which was one of the biggest floods in Iran's history, women were also heavily involved. This research, which was conducted using the qualitative content analysis method, was conducted with the aim of investigating the destructive effects of floods on women and providing existing solutions based on the Sendai framework. The research data showed that economic damage, lack of education and information, lack of women's participation, health-related problems, and social damage were some of the special issues of women in floods. Therefore, by relying on the guiding principles of the Sendai framework, which includes the economic and social empowerment of women, the use of indigenous knowledge of local women, the support of women experts and researchers, future harm can be prevented. Therefore, it is suggested that women's needs and capacities should be given special attention in policy-making.

KEYWORDS

Women, Floods, Sendai Framework, Sustainable Development.

Copyright © 2024, The Author(s). Published by Payame Noor University, Tehran, Iran.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

<https://ee.journals.pnu.ac.ir/>

نشریه علمی

آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار

«مقاله پژوهشی»

کنشگری زنان در کاهش سیل با نگاهی به چارچوب سندای (مطالعه موردی: سیلاب ۱۳۹۸)

مستانه چمنی^۱، هاجر آذری^{۲*}، محمدحسین رضانی قوام‌آبادی^۳

چکیده

سیل یک موضوع نگران‌کننده برای توسعه جوامع محسوب می‌شود و نیازمند توجه دولت و مشارکت مردم است. به همین علت سازمان ملل همواره با تصویب اسناد مختلف تلاش می‌کند که به کاهش آسیب‌پذیری جوامع و توانمندسازی آنان کمک کند. در این بین آخرین سند مصوب سازمان ملل با نام چارچوب سندای راه-حلهایی را برای گذار از مخاطرات اقلیمی ارائه می‌دهد. ایران نیز یکی از کشورهای سیل‌خیز جهان است. سیل به دلیل گستردگی بالای آن افراد زیادی را درگیر می‌کند اما پیامدهای جنسیتی ناشی از سیل خنثی نیست و زنان بیشتر از مردان در برابر بلایا آسیب‌پذیر هستند. در جریان سیل ۱۳۹۸ که بزرگترین سیل تاریخی ایران بوده است نیز زنان به‌شدت درگیر شدند. این پژوهش که به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شده است به هدف بررسی اثرات مخرب سیل بر زنان و ارائه راه‌حل‌های موجود با اتکا به چارچوب سندای انجام شد. داده‌های پژوهش نشان داد آسیب‌های اقتصادی، فقدان آموزش و اطلاعات، فقدان مشارکت زنان، مشکلات مربوط به سلامت و آسیب‌های اجتماعی از مسائل خاص زنان در سیل بود؛ بنابراین با تکیه بر اصول راهنمای چارچوب سندای که شامل توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی زنان، استفاده از دانش بومی زنان محلی، حمایت از سمن‌ها و متخصصین و پژوهشگران زن است، می‌توان از آسیب‌های آینده پیشگیری نمود. لذا پیشنهاد می‌شود نیازها و ظرفیت‌های زنان در سیاست‌گذاری‌ها به‌طور ویژه مورد توجه قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی

زنان، توسعه پایدار، چارچوب سندای، سیل.

^۱ دانشجوی دکتری مطالعات زنان گرایش حقوق زن در اسلام، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
^۲ استادیار گروه مطالعات زنان، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
^۳ دانشیار گروه حقوق بشر و محیط‌زیست، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

نویسنده مسئول:

هاجر آذری

رایانامه: h.azari@modares.ac.ir

استناد به این مقاله:

چمنی، مستانه. آذری، هاجر و رضانی قوام‌آبادی، محمدحسین. (۱۴۰۳). کنشگری زنان در کاهش سیل با نگاهی به چارچوب سندای (مطالعه موردی: سیلاب ۱۳۹۸)، فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، ۱۲(۳)، ۹۵-۱۱۳.

<https://ee.journals.pnu.ac.ir/>

مقدمه

در میان بحران‌های طبیعی موجود در جهان شاید بتوان پدیده سیل را به دلیل گستردگی بیشتر و اثرات نامطلوبی مانند تلفات جانی، آسیب به زیرساخت‌ها و ایجاد رعب و وحشت نیازمند توجه ویژه‌ای دانست (Azizi et al., 2022). گزارش توسعه جهانی آب سازمان ملل متحد در سال ۲۰۲۰ نشان می‌دهد که «۷۴ درصد از تمام بلایای طبیعی بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۸ مربوط به آب بوده است» و برآورد می‌شود تا سال ۲۰۵۰ حدود ۱۰۰ تا ۵۸۰ میلیون نفر در معرض خطر سیل در حریم رودخانه‌ها قرار بگیرند (Chen, 2022).

به علت اهمیت این موضوع اخیراً در پاسخ به چالش‌های تغییرات اقلیمی، توجه زیادی به دیدگاه‌های جنسیتی و گنجاندن زنان در سیاست‌گذاری‌ها برای سازگاری با بلایا شده است زیرا زنان تجربه متفاوتی از بلایا و بحران‌های طبیعی دارند و علت آن به نقش‌های جنسیتی، موقعیت اجتماعی ضعیف‌تر و محدودیت در دسترسی به منابع و روابط قدرت برمی‌گردد (McKulka, 2009). اهمیت این امر در نظریه توسعه پایدار نیز منعکس شده است. نظریه توسعه پایدار غالباً به‌طور گسترده‌ای از ادغام تجزیه و تحلیل‌های جنسیتی در پرداختن به مخاطرات طبیعی حمایت می‌کند. از دیدگاه توسعه پایدار، قرار گرفتن زنان در معرض مخاطرات طبیعی، آسیب‌پذیری زنان و نابرابری جنسیتی را افزایش می‌دهد. به‌عنوان مثال موضوعات اجتماعی چون افزایش بی‌سود، کمبود مواد غذایی، بدتر شدن شرایط بهداشتی، سنت‌ها، سیستم‌ها و هنجارهای اجتماعی، مردسالاری و تابوی مذهبی از جمله مواردی هستند که بعد از وقوع بحران تشدید می‌شوند و آسیب‌پذیری زنان را تشدید می‌کنند (Ashrafuzzaman et al., 2022). بلایا می‌توانند روابط قدرت را به بهتر یا بدتر تغییر دهند. با این حال، دیدگاه‌های متناقضی در مورد اینکه بلایا باعث ایجاد تغییرات کوتاه‌مدت یا بلندمدت می‌شود، وجود دارد. برخی از محققان پیشنهاد می‌کنند که بلایا می‌توانند تغییرات درازمدت اجتماعی ایجاد کنند (Peacock & Morrow, 1997) درحالی‌که عده‌ای دیگر معتقدند که بلایا باعث دگرگونی‌های اجتماعی قابل‌توجهی نمی‌شوند، بلکه تنها روندهای موجود گذشته را، تسریع یا کند می‌کنند (Oliver-Smith, 1996) اما دیدگاهی که معمولاً به‌طور گسترده پذیرفته شده این است که بلایا باعث تغییرات اجتماعی عمده نمی‌شوند، بلکه الگوهای آسیب‌پذیری زنان را که از قبل موجود بوده‌اند، تسریع می‌بخشند. طبق پژوهش لورنت مارون و

همکاران^۱ (۲۰۲۰) تغییرات اجتماعی عمده مانند نابرابری در درآمد، خشونت جنسیتی و جابجایی‌های جمعیتی در مقیاس بزرگ، آسیب‌پذیری جنسیتی را در برابر خطر بلایا در دو دهه گذشته افزایش داده است. با این حال، تأثیر این دگرگونی‌ها ممکن است به دلیل فقدان داده‌های تفکیک‌شده بر اساس جنسیت و سن، نامرئی باقی بماند که بار متفاوت فجایع بر روی زنان را پنهان می‌کند.

برادشاو و فوردهام^۲ (۲۰۱۳) خاطرنشان کردند که حتی در زمان بحران نیز نیروهای امدادسانی پایگاه داده مشخصی بر اساس داده‌های تفکیک‌شده جنسیتی ندارند و زنان دسترسی نابرابر به منابع و کمک‌های امدادی را تجربه می‌کنند. سرپناه نامناسب، حریم خصوصی زنان را به خطر می‌اندازد. سلامت جنسی و باروری زنان نیز با حاملگی‌های برنامه‌ریزی نشده و بیماری‌های مقاربتی آسیب می‌بیند. همان‌طور که در نظریه توسعه پایدار تأکید می‌شود فقر، نابرابری و تبعیض می‌تواند مردم را در بلایا آسیب‌پذیرتر کند. شناسایی جمعیت‌های آسیب‌پذیر و عواملی که در آسیب‌پذیری آن‌ها نقش دارند، فرآیندی حیاتی برای کاهش مؤثر خطر بلایایی مانند سیل است (Aksha et al., 2019). برای حمایت از زنان در زمان بلایا، تلاش جمعی و رویکرد همه‌جانبه دولت و مشارکت مردمی نیاز است (Ghimire et al., 2010). در نظریه توسعه پایدار بر رهبری زنان و شناسایی اولویت‌های آنان و به دنبال آن تدوین برنامه اقدام که زنان را برای یادگیری بیشتر در مورد کاهش خطر بلایا آماده کند، تأکید می‌شود (Guragain & Doneys, 2022). در جریان بلایایی مانند سیل، ناامنی غذایی، فقدان خانه‌های امن، فقدان دسترسی به آب سالم، خشونت علیه زنان، آسیب‌های روحی و از دست دادن معیشت به‌عنوان مسائل کلیدی مطرح می‌شوند (Omari, 2010) که باید در مدیریت بحران مورد توجه قرار بگیرند. همچنین توجه به زنان دارای معلولیت، زنان بومی، زنان بیوه، مادران مجرد و زنان به حاشیه رانده‌شده نیز از سایر موضوعات مهمی است که باید در مدیریت بحران مدنظر سیاست‌گذاران قرار بگیرد زیرا این دسته از زنان حتی قبل از وقوع خطر هم با نابرابری روبه‌رو هستند بنابراین ضمن درک موقعیت پیچیده آن‌ها، باید از ظرفیت آنان در تصمیم‌گیری‌ها، بهره‌مند شد تا اطمینان حاصل شود که از مشارکت همه‌ی گروه‌های زنان استفاده شده است

1. Llorente-Marron et al
2. Bradshaw & Fordham

(Gordon & Hueso, 2021).

پژوهش‌های داخلی حاکی از ظرفیت بالای زنان در مواجهه با بحران‌هایی مانند سیل است. به‌عنوان نمونه در مقاله‌ای با عنوان رابطه حمایت اجتماعی با تاب‌آوری اجتماعی زنان آسیب‌دیده از سیل، مورد مطالعه: شهرستان دلگان که توسط دانشوری نسب و همکاران در سال ۱۴۰۰ انجام شد رابطه مثبتی بین حمایت اجتماعی با تاب‌آوری زنان آسیب‌دیده از سیل به دست آمد. نتایج نشان داد که بین حمایت خانواده با تاب‌آوری رابطه مستقیم وجود دارد. از سوی دیگر بین حمایت دیگران با تاب‌آوری (روابط ایمن) رابطه مستقیم مشاهده شد. در مجموع، نتایج، نشان‌دهنده رابطه مثبت حمایت اجتماعی با تاب‌آوری زنان آسیب‌دیده از سیل بود (Daneshvarinasab et al., 2021). همچنین در مقاله تحلیل تأثیر ادراک از خطر بر میزان تاب‌آوری جوامع محلی در برابر سیلاب (منطقه مورد مطالعه: روستاهای شهرستان بینالود) صادق و همکاران (۱۴۰۱) نیز که به روش توصیفی-تحلیلی انجام شد، آمده است زنان روستایی درک بیشتری از سیلاب و احتمال وقوع آن داشته‌اند و در نتیجه تاب‌آوری آنها بیشتر است. در این مطالعه ۱۹۰ خانوار روستایی منطقه با استفاده از فرمول کوکران ارزیابی شدند و نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان داد که بین مردان و زنان در درک خطر تفاوت وجود دارد و زنان به دلیل درک متفاوت از خطر، قدرت و تاب‌آوری بیشتری در مقابل بلایایی مانند سیل دارند (Sadeghlou et al., 2022).

به همین علت سازمان ملل با تصویب اسناد جهانی در حوزه مقابله با بلایا همواره به توانمندی‌ها و ظرفیت‌های زنان و همچنین استفاده از دانش بومی زنان تأکید کرده است. نمونه این اسناد چارچوب سندای^۱ مصوب ۲۰۱۵ است که آخرین سند مصوب سازمان ملل محسوب می‌شود و راهکارهایی را برای تاب‌آوری جوامع در مقابل مخاطرات طبیعی ارائه کرده است. چارچوب سندای برای کاهش خطرپذیری سوانح (۲۰۳۰-۲۰۱۵) از نمونه اسناد کاربردی در زمینه مدیریت بحران می‌باشد. چارچوب سندای شامل اهدافی مانند ضرورت درک بهتر خطرپذیری، مدیریت مواجهه با آسیب‌پذیری، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری، همچنین به رسمیت شناختن ذینفعان از جمله زنان و تعامل با آنها در طراحی و اجرای سیاست‌ها، تصمیم‌گیری دولت‌ها با رویکردی جنسیت‌محور، استفاده از اطلاعات تکمیل‌شده با دانش بومی جوامع محلی، است؛

بنابراین استفاده از دانش و تجارب جهانی همچون اجرای دقیق راهکارهای مندرج در چارچوب سندای می‌تواند گامی مؤثر در کاهش میزان خسارات بلایایی مانند سیل در ایران و جهان باشد. تعامل مناسب با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی و تدوین استراتژی‌های بلندمدت و معقولانه در مدیریت بلایا می‌تواند دستیابی کشورها را به توسعه پایدار تضمین نمایند و این همان پیام ماهوی چارچوب سندای برای توسعه پایدار است (Kowkabi & Mohsenzadeh, 2022).

مطالعه اثرات سیل بر زنان در ایران از این جهت ضرورت دارد که کشور ما به‌عنوان یکی از کشورهای بلاخیز دنیا به حساب می‌آید و از ۴۰ مورد بلایای طبیعی شناخته‌شده در جهان ۳۱ مورد آن در ایران اتفاق می‌افتد (Neqabi et al., 2022). همچنین با نگاهی به بلایای طبیعی رخ داده در کشور مشخص شده است از لحاظ فراگیری و میزان جمعیت متأثر، سیل به‌عنوان بزرگترین بلای طبیعی کشور شناخته می‌شود و تقریباً تمامی نواحی کشور به‌نوعی با مساله سیل درگیر بوده و هستند (Abbasnejad, 2022). نمونه آن را می‌توان سیلاب ۱۳۹۸ دانست که به لحاظ گستردگی یکی از بزرگترین سیلاب‌های کشور بوده است. از آنجاکه تغییرات اقلیمی روزبه‌روز شدیدتر می‌شود و بنا بر گزارش‌های جهانی شاهد افزایش دفعات سیل در آینده خواهیم بود و از سوی دیگر بنا به مطالعات انجام‌شده آسیب‌پذیری زنان در جریان مخاطرات طبیعی بیشتر از مردان است و ایران هم در گروه چند کشور اول سیل‌خیز جهان محسوب می‌شود؛ پس بررسی تأثیر جنسیت در مدیریت بحران سیل از زمان پیشگیری تا دفع آن در مناطق آسیب‌پذیر بسیار حائز اهمیت است؛ بنابراین در این پژوهش از یک‌سو به بررسی پیامدهای سیل بر روی زنان و ارزیابی آسیب‌پذیری آنان و از سوی دیگر تأثیر نقش‌دهی به زنان در رابطه با کاهش خطر سیل پرداخته می‌شود.

سؤالات پژوهش شامل دو مورد زیر است:

۱. چگونه زنان ایرانی در برابر سیل آسیب‌پذیر هستند؟
  ۲. چه اقداماتی لازم است تا از این طریق زنان بتوانند از آسیب‌های ناشی از سیل در امان بمانند؟
- از این‌رو برای پاسخ به دو پرسش موجود در ایران با مطالعه موردی گزارش سیلاب ۹۸ به بررسی پیامدهای سیل بر روی زنان و از سویی دیگر به ارائه راهکارها بر اساس تجربیات جهانی و توصیه‌های بین‌المللی چارچوب سندای ۲۰۳۰-۲۰۱۵ پرداخته می‌شود.

1. Sendai Framework

روش‌شناسی پژوهش

هدف این پژوهش ارزیابی این موضوع است که جنسیت تا چه حد و چگونه در چارچوب گزارش‌های داخلی و اسناد بین‌المللی از منظر مدیریت بلایا بازنمایی شده است. این مقاله بر اساس روش پژوهش کیفی و با استفاده از تحلیل محتوای کیفی گزارش‌های کارگروه‌های سیلاب ۱۳۹۸ انجام شد. در این پژوهش، تحلیل محتوای گزارش‌های سیلاب و چارچوب بین‌المللی سندای با استفاده از تکنیک متن‌کاوی انجام شده است. این پژوهش از لحاظ گردآوری داده‌ها توصیفی-تحلیلی از نوع اسنادی است. در این نوع پژوهش‌ها با مطالعه وضعیت کنونی پدیده و موضوع موردنظر پژوهش با توصیف آغاز می‌شود و با تحلیل و استنتاج به پایان می‌رسد (Karami et al., 2019). بنابراین در پژوهش پیش رو نیز ابتدا داده‌ها با توجه به اهداف پژوهش از گزارش‌های کارگروه‌ها مطالعه شدند و سپس از میان این گزارش‌ها جهت حصول اطمینان از اینکه داده‌ها در مرحله جستجو به‌درستی شناسایی و انتخاب شده‌اند در یک فرآیند غربالگری دومرحله‌ای دوری و گزینش شدند. بدین معنا که ابتدا چکیده‌ای از گزارش‌های کارگروه‌ها و پژوهش‌ها و مبانی نظری مطالعه شد و در مرحله بعد، از بین این داده‌های به‌دست‌آمده، پژوهش‌های دیگر با کلیدواژگان و اهداف پژوهش انتخاب و تحلیل شدند و در ادامه به‌دقت نکات مرتبط با مساله پژوهش یادداشت شدند و پس از بازبینی یادداشت‌ها، یافته‌ها، اطلاعات تجزیه‌وتحلیل و تنظیم شدند و سرانجام نتیجه‌گیری و توصیه‌های سیاستی ارائه شد. هرچند که بعضی از محققین کیفی عنوان می‌کنند که اعتبار در پژوهش‌های کیفی کاربردی ندارد اما در نهایت استفاده از مقیاسی برای کنترل صلاحیت پژوهش را لازم می‌دانند. برای مثال عده‌ای از پژوهشگران معتقدند اعتبار در پژوهش کیفی به این معناست که یک محقق چه مفروضات پارادایمی را در مطالعه خود انتخاب نموده است (Abbaszadeh, 2012)؛ بنابراین در این مقاله سعی شد ابتدا نظریه توسعه پایدار و عناصر تشکیل‌دهنده آن مطالعه شوند و آنگاه با توجه به گزارش‌های سیل ایران بتوان به داده‌های قابل اطمینان‌تری دست یافت.

سیلاب اسفند ۹۷ و فروردین ۹۸ وضعیت متفاوتی نسبت به سیلاب‌های گذشته ایران داشت. بزرگی رخداد که بیست‌وپنج استان کشور را درگیر کرد و حجم و تداوم بارش‌ها به حدی بود که به دستور رییس جمهور وقت آقای روحانی کمیته‌ای متشکل از بیست نفر از متخصصین به بررسی جوانب مختلف این سیلاب پرداختند. بنا به اطلاعات موجود در گزارش نهایی

این مجموعه، این مطالعات اولین تجربه ملی بررسی همه‌جانبه و بین‌رشته‌ای رخدادی طبیعی بوده است. پانزده کارگروه تخصصی در این زمینه تشکیل شد و گزارش ملی سیلاب‌ها تقدیم ریاست‌جمهور وقت شد. هر یک از کارگروه‌ها با ده‌ها نفر از پژوهشگران و دانشجویان و اعضای هیات علمی به پژوهش و بررسی سیلاب پرداختند. مستندات گزارش‌های کارگروه‌ها نشان می‌دهد که به‌طورکلی ۷۰۰ نفر در تهیه این گزارش‌ها شرکت داشتند و به سؤالات رییس جمهور پاسخ دادند. با این حال به دلیل گستره استثنایی سیل اخیر و محدودیت‌های زمانی و مادی، این کار در همه رودخانه‌ها و استان‌های متأثر از سیل امکان‌پذیر نبود و به مطالعه سیلاب استان‌های فارس، گلستان و خوزستان و لرستان بسنده شد. ولی تحلیل‌ها و نتیجه‌گیری‌ها در سطح ملی ارائه شد. کارگروه‌ها شامل هواشناسی و اقلیم‌شناسی؛ هیدرولوژی و منابع آب؛ مهندسی رودخانه و سازه‌های هیدرولیکی؛ مدیریت بحران؛ امداد و نجات و سلامت؛ مدیریت ریسک و بیمه؛ زیرساخت‌ها، شهرسازی و معماری؛ میراث فرهنگی، اجتماعی و فرهنگی؛ رسانه؛ حقوقی؛ محیط‌زیست؛ اقتصاد و تأمین مالی؛ کشاورزی و منابع طبیعی؛ کسب‌وکار؛ آموزش و مدیریت منابع انسانی و کمیته تلفیق بودند. در مجموع گزارشی چند هزارصفحه‌ای تهیه شد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود کارگروه تخصصی در حوزه زنان و خانواده وجود نداشت. لذا با توجه به گزارش‌های موجود به تحلیل محتوای گزارش‌ها درباره زنان پرداخته شد. نتایج و یافته‌های پژوهش در ادامه خواهد آمد.

یافته‌های پژوهش

سیل اسفند سال ۹۷ و اوایل فروردین ۹۸ در کنار آسیب به زیرساخت‌ها و تأسیسات مهم کشور، سبب آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی نیز شد که به‌طور پراکنده در گزارش‌های کارگروه‌ها به آن اشاره شد. در مطالعه حاضر که به‌صورت تخصصی به مطالعه اثرات سیل بر زنان پرداخته است، داده‌های تحلیلی نشان داد تأثیرات بحران سیل بر زنان شامل آسیب‌های شغلی و حرفه‌ای، آسیب‌های اجتماعی، آسیب‌های سلامت و بهداشت، مشارکت کم‌رنگ زنان، کمبود دانش و اطلاعات زنان و درنهایت نقش کم‌رنگ زنان در کارگروه‌ها است. آسیب به مشاغل خانگی و خرد زنانه و کار کشاورزی جزو مهم‌ترین آسیب‌های شغلی زنان برشمرده شد. آسیب‌های اجتماعی مناطق سیل‌زده شامل بی‌نظمی اجتماعی، تعرض و هتک حرمت زنان، کودک‌آزاری، گسترش فقر و خشونت و نزاع

ازجمله موارد مشکلات بهداشتی و پزشکی معرفی شدند. مشارکت کم‌رنگ مردم به‌ویژه زنان، کمبود دانش و اطلاعات مانند مشکل نیروهای امدادی با مردم در خصوص تخلیه منازل و عدم آموزش مردم در خصوص لزوم تخلیه منازل، نقش کم‌رنگ زنان در کارگروه‌ها مانند عدم تخصیص فصلی به مشکلات زنان و حضور کم‌رنگ محققین زن در کارگروه‌ها نیز از سایر یافته‌های پژوهش بودند که در ادامه به‌طور مبسوط‌تر به تحلیل یافته‌ها پرداخته می‌شود.

خانوادگی و غیره بودند. در حوزه سلامت نیز آسیب‌های مربوط به سلامت روان زنان، ابتلای به افسردگی و اختلال پس از سانحه گزارش شد و در حوزه سلامت جسمی، زنان باردار با چالش‌های خاصی روبه‌رو بودند که شامل مواردی مانند نامناسب بودن غذا برای زنان باردار با توجه به بالا بودن مقدار کربوهیدرات، کمبود نیروی انسانی پزشکی در مناطق سیل‌زده بخصوص کمبود پزشک، ماما و پرستار و ست معاینه پزشکی می‌شد. همچنین کمبود اقلام دارویی ضروری برای همگان نیز

جدول ۱. یافته‌های پژوهش

Table 1. Research Results

نمونه Case	داده‌ها Results
آسیب به مشاغل خانگی و خرد زانه و کار کشاورزی Harm to women's domestic and small businesses and agricultural work	آسیب‌های شغلی و حرفه‌ای Occupational and professional harms
بی‌نظمی اجتماعی، تعرض و هتک حرمت زنان، کودک‌آزاری، گسترش فقر و خشونت و نزاع خانوادگی و غیره Social disorder, assault and desecration of women, child abuse, spread of poverty, violence and family conflict, etc.	آسیب‌های اجتماعی Social harm
نامناسب بودن غذا برای زنان باردار با توجه به بالا بودن مقدار کربوهیدرات، کمبود نیروی انسانی پزشکی در مناطق سیل‌زده بخصوص پزشک، ماما و پرستار، کمبود ست معاینه پزشکی، کمبود اقلام دارویی. The unsuitability of food for pregnant women due to the high amount of carbohydrates, lack of medical personnel in flooded areas, especially doctors, midwives, and nurses, lack of medical examination kits, and lack of medical items.	آسیب‌های سلامت Health harms
اشاره به عدم استفاده از مشارکت مردم در جریان سیل در گزارش همه کارگروه‌ها Pointing to the non-use of people's participation during the flood in the report of all working groups	مشارکت کم‌رنگ زنان Low participation of women
مشکل نیروهای امدادی با مردم در خصوص تخلیه منازل و عدم آموزش مردم در این زمینه The problem of the relief forces with the people regarding the evacuation of houses and the lack of training of the people in this field	کمبود دانش و اطلاعات زنان Lack of knowledge and information among women
عدم اشاره هیچ‌یک از کارگروه‌ها به لزوم حضور زنان در مدیریت بحران. None of the working groups mentioned the necessity of women's presence in crisis management.	نقش کم‌رنگ زنان The Marginal Role of Women
عدم تخصیص بخشی از گزارش‌ها به آسیب‌ها و مشکلات زنان Not allocating part of the reports to women's injuries and problems حضور پررنگ مردان در کمیته‌های پژوهشی Strong presence of men in research committees	

نامطلوب سیل بر بخش کشاورزی مانند فرسایش خاک، تخریب مراتع و رانش زمین می‌تواند تا سال‌ها تولید را در مناطق تحت تأثیر سیل، دچار اختلال کند و کمیت و کیفیت تولید را در سال‌های بعد نیز دچار آسیب نماید (Business

الف) بخش اول

– آسیب‌های شغلی و حرفه‌ای

در گزارش کارگروه کسب‌وکار اشاره شد که در جریان سیل اخیر بیشترین خسارات به بخش کشاورزی وارد شد. اثرات

معضلات این گروه از داده‌ها شد شامل اجباری شدن ثبت واحدهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی در هر سطح و با هر نوع فعالیتی در سامانه جامع کسب‌وکار است (Business Working Group, 2020). یکی از مزایای ثبت مشاغل خانگی استفاده و بهره‌برداری از وام و تسهیلات بانکی و بیمه شدن زنان است که از آسیب‌های آینده پیشگیری می‌کند (KarimNaderi & Timouri, 2017).

– آسیب‌های اجتماعی

مطالعات فراوان نشان داده است که بلایای طبیعی، از جمله سونامی، طوفان، زلزله و سیل به‌طور نامتناسبی بر زنان و دختران تأثیر می‌گذارد. سیل دسترسی به خدمات را برای زنان مختل می‌کند و به دلیل موانع ساختاری و اجتماعی، زنان برای دسترسی به غذا، امداد، لوازم و بهداشت؛ بیشتر تحت آسیب هستند. مطالعه‌ای که چهار سال پس از وقوع طوفان کاترینا در ایالات متحده انجام شد، نشان داد که میزان موارد جدید خشونت در میان زنان آواره نیز افزایش یافته است و در طول مرحله طولانی جابجایی به حالت اولیه قبل از طوفان بازنگشته است (Gennari et al., 2015). مخاطرات پس از سیل شامل افزایش استرس‌های زندگی، قرار گرفتن در معرض محیط‌های پرخطر، تشدید نابرابری‌های جنسیتی است (Thurston et al., 2021). بسیاری از زنان فقیر در طول سیل و پس‌از آن بیکار می‌مانند. زنان همچنین از خشونت خانگی رنج می‌برند (Azad et al., 2013) با این وجود، مشکلات زنان سرپرست خانواده حادث است. زنان بیوه و مادران مجرد آسیب‌پذیرتر هستند. آنها در به دست آوردن مکان امن، جیره و هر نوع کمک بشردوستانه با مشکلات جدی مواجه هستند. به‌عنوان مثال دریافت کمک‌های مالی نیازمند پیش‌شرط‌هایی مانند ارائه اسنادی است که زنان در دسترسی به آنها با مشکل مواجه هستند. حتی پس از مرحله کمک‌های بشردوستانه در طول بازسازی یا توان‌بخشی، زمانی که آسیب دیدگان پول یا زمین غرامت می‌گیرند، زنان و دختران نادیده گرفته می‌شوند. در بلایا ضمن انجام تحلیل‌های دارای‌های آسیب‌دیده و محاسبات خسارت، اکثریت دارای‌ها با نام خانوادگی (مرد) ذکر می‌شود (Rakib et al., 2017).

با توجه به اینکه بررسی آسیب‌های اجتماعی ناشی از سیل در بلندمدت مشخص می‌شود، نویسندگان کارگروه اجتماعی و فرهنگی و رسانه ضمن تأیید لزوم رصد جرایم و آسیب‌های اجتماعی در بلندمدت، به این نتیجه رسیدند که سیلاب سبب تشدید برخی آسیب‌های اجتماعی شده است. درحالی‌که بعضی

(Working Group, 2020). از آنجاکه زنان بخش قابل توجهی از نیروی کار کشاورزی را در جهان و ایران تشکیل می‌دهند؛ توجه به این بخش از گزارش بسیار حائز اهمیت است. بر اساس برآوردهای فائو، به‌طور متوسط ۴۳ درصد از نیروی کار کشاورزی در کشورهای درحال توسعه را زنان تشکیل می‌دهند (Onyalo, 2019). زنان در ایران کشاورزان خرده‌مالک شناخته می‌شوند. کشاورزان خرده‌مالک به دلیل ظرفیت محدود منابع تولیدی و فقدان مالکیت زمین و وابستگی به زمین‌های کشاورزی به‌شدت آسیب‌پذیر هستند. در پژوهشی که ریاحی و طولابی نژاد در منطقه سیل‌زده پل‌دختر انجام دادند به این نتیجه رسیدند اثرگذاری سیل بر کشاورزان زن نسبت به مردان متفاوت بوده است و زنان کشاورز به دلیل نقش‌های زنانگی مانند بارداری و مادری و از سوی دیگر فعالیت‌های خانه‌داری ساعت‌های کمتری را در زمین می‌گذرانند و توانایی فیزیکی کمتری برای کار در مزرعه دارند و از سوی دیگر اطلاعات کمتری بر روی روش‌های سازگاری و مقابله با مخاطرات اقلیمی دارند و نسبت به مردان در معرض آسیب‌های بیشتری قرار دارند. همچنین انتخاب روش‌های سازگاری با سیلاب بین زنان و مردان کشاورز نیز متفاوت بوده است (Riahi & Toulabinejad., 2020). علت تأکید بر اهمیت مشاغل کشاورزی به این دلیل است که در گروه‌بندی مشاغل در علم اقتصاد مشاغل حوزه کشاورزی در گروه کسب‌وکارهای نیازمند بازایی دسته‌بندی می‌شوند و آسیب آن بلندمدت است. ماهیت این کسب‌وکارها به‌گونه‌ای است که امکان کاهش آسیب‌پذیری آنها برای افزایش تاب‌آوری در کوتاه‌مدت وجود ندارد. این کسب‌وکارها عمدتاً با فرهنگ بومی مناطق عجین هستند مانند واحدهای سنتی زراعی و مشاغل خانگی. البته انجام اقداماتی از جمله بیمه واحدها و آموزش صاحبان کسب‌وکارها می‌تواند باعث افزایش تاب‌آوری خانوارها و صاحبان کسب‌وکارها شود (Business Working Group, 2020).

همچنین بنا بر گزارش کارگروه کسب‌وکار خسارات اقتصادی در بخش خدمات و گردشگری در استان‌های درگیر سیل قابل توجه بوده است. مشاغلی که اکثر شاغلین آن را زنان تشکیل می‌دهند و شامل مشاغل خانگی و مشاغل مرتبط با زنان روستایی است اما نکته مهم در بخش مشاغل خدماتی، غیررسمی بودن بسیاری از آنها است که به دلیل عدم ثبت این واحدهای خدماتی در مراجع ذیصلاح اطلاع دقیقی از تعداد این مشاغل در دست نیست. پیشنهادی که برای رفع

روانی طولانی‌مدت برای قربانیان سیل در مقایسه با کسانی که هرگز سیل را تجربه نکرده بودند تا ۹ برابر بیشتر احتمال دارد. عدم وجود هشدار سیل و عمق آب در طول سیل از عوامل استرس‌زایی بود که بر سلامت روانی مردم تأثیر گذاشت. مردم عدم حس تعلق به مکان و عدم امنیت و غم از دست دادن خانه و کاشانه خود را گزارش کردند. تخلیه و اسکان موقت باعث افزایش میزان پریشانی روانی، اضطراب، افسردگی و اختلال پس از سانحه شده بود. این مطالعه همچنین نشان داد که جابجایی و از دست دادن حس مکان و خانه موضوعات اصلی هستند که بر گزارش‌های مربوط به مشکلات رایج سلامت روان در میان جمعیت‌های سیل‌زده تأکید می‌کنند. این موضوع حتی یک سال پس از سیل نیز صادق بود که نشان می‌دهد جابجایی یک عامل استرس‌زای ثانویه مهم است که پیامدهای طولانی‌مدت سلامت روان پس از سیل را به دنبال دارد (Cruz et al., 2020).

با این حال در گزارش کارگروه اجتماعی، فرهنگی و رسانه آمده است که در مناطق سیل‌زده خدمات مشاوره‌ای ارائه شده است و زنان برای دریافت خدمات سلامت روان نسبت به مردان شانس بیشتری داشتند و آن‌هایی که اردوگاه بودند نسبت به آن‌هایی که در اردوگاه حضور نداشتند، توانستند خدمات مشاوره بیشتری دریافت کنند و زنان عملکرد مراکز مشاور را مثبت ارزیابی کردند (Social, cultural and media working group report, 2020).

بعد دیگری مسایل سلامت به نیازهای بهداشتی زنان و سلامت جسمی آنان برمی‌گردد. معمولاً برای نیازهای بهداشتی زنان نگرانی بیشتری وجود دارد زیرا امکان اسکان موقت، اغلب غیربهداشتی هستند و سرویس بهداشتی مناسب یا آب تمیز ندارند. زنان در این اوضاع و احوال قادر به مدیریت پریشانی نیستند. چالش بهداشت به‌ویژه برای زنان باردار و شیرده حادث است. زنان باردار جایی برای زایمان ایمن ندارند زیرا سیل خانه‌ها و مراکز بهداشتی را از بین برده است. زندگی آن‌ها و نوزادانشان در خطر است زیرا نمی‌توانند به مراقبت‌های بهداشتی مناسب مادر دسترسی داشته باشند (Soomar, 2023).

در بعد سلامت جسمی گزارش کارگروه امداد، نجات و سلامت نشان می‌دهد زنان باردار با چالش‌های خاصی روبه‌رو بودند که شامل مواردی مانند نامناسب بودن غذا برای زنان باردار با توجه به بالا بودن مقدار کربوهیدرات، کمبود نیروی انسانی پزشکی در مناطق سیل‌زده بخصوص پزشک، ماما و پرستار، کمبود ست معاینه پزشکی می‌شد. همچنین کمبود اقلام دارویی ضروری جهت ذخیره و استفاده در شرایط بحران و عدم دسترسی به آمار دقیق مادران باردار، شیرده و زنان در سنین باروری به علت تخریب زیرساخت‌های بهداشتی درمانی، قطع برق و اینترنت از سایر مشکلات زنان در منطقه سیل‌زده

آسیب‌ها نیز تغییر نداشته است. آسیب‌های اجتماعی مناطق سیل‌زده شامل بی‌نظمی اجتماعی، تعرض و هتک حرمت زنان، کودک‌آزاری، گسترش فقر و خشونت و نزاع خانوادگی و غیره بوده است. در بین آسیب‌های اجتماعی مرتبط به زنان می‌توان به رواج مصرف مواد مخدر در کمپ‌ها و عدم ملاحظه حریم زنان و کودکان، کاهش حریم خصوصی برای زنان، استقرار کمپ‌های اقامتی در کنار جاده و ایجاد مشکلاتی برای زنان و کودکان و پیشنهادهای غیراخلاقی به زنان سرپرست خانوار اشاره کرد. یکی از علل هتک حرمت به زنان، بی‌نظمی در جمع‌آوری اطلاعات ذکر شد. بدین‌صورت که در روزهای نخست سیل به علت امدادسانی هدفمند که نیاز به اطلاعات آماری بود بعضی از سازمان‌ها اقدام به جمع‌آوری اطلاعات از درب منازل کردند؛ اما تنها یک سازمان، متولی جمع‌آوری اطلاعات نبود و مردم به راحتی اطلاعات شخصی خود را در اختیار هرکسی که برای آمارگیری و یا گرفتن اطلاعات مراجعه می‌کرد قرار می‌دادند. در همین فاصله، مشکلاتی مانند درخواست‌های نامشروع از زنان سرپرست خانوار درازای کمک یا درخواست رحم اجاره‌ای و غیره مطرح شده بود. البته با نظم بخشیدن بعدی توسط مسئولین مربوطه این مشکل برطرف شد (Social, cultural and media working group report, 2020).

– آسیب‌های مربوط به سلامت

آسیب‌های مربوط به سلامت را می‌توان به دو بخش آسیب‌های روانی و جسمی تقسیم‌بندی کرد. بنا به گزارش کارگروه اجتماعی و فرهنگی و رسانه و بنا بر بررسی‌های به‌عمل آمده ابتلای به افسردگی و اختلال پس از سانحه در زنان بیشتر از مردان بوده است. به‌عنوان مثال در استان گلستان واکنش‌ها و استرس‌های بیشتری در زنان نسبت به مردان گزارش شد (Social, cultural and media working group report, 2020). نتایج این گزارش با نتایج پژوهش دانشگاه یورک انگلستان مطابقت دارد. این پژوهش که با همکاری مرکز بهداشت روانی انگلستان انجام شد؛ پرونده‌های بیماران روانی سال‌های ۲۰۱۶-۱۹۶۸ مطالعه شد و تأثیرات سیل بر جمعیت بریتانیا بررسی گردید. در این پژوهش آمده است که در جریان سیل آسیب‌های روانی نیز تشدید می‌شود و رویدادهای شدیدی مانند سیل می‌تواند باعث اختلال استرس پس از سانحه^۱ شود. به‌طوری‌که زنان بیشتر از مردان از این بیماری رنج می‌برند. خطر مشکلات

1. PTSD

بود. از راهکارهایی که این کارگروه پیشنهاد داد توجه و تأمین اقلام خوراکی موردنیاز مادران باردار و شیرده، راهاندازی سامانه پیگیری منظم مادران اعزامی مستقر در کمپها و اعزام به بیمارستان، هماهنگی با بیمارستانها برای اعلام لیست مادران زایمان کرده و رصد نوزادان تازه متولد و ارائه مراقبتها و آموزش گروههای آسیبپذیر بهویژه مادران باردار و شیرده در خصوص بایدها و نبایدهای مواجهه با سیل بود (Relief, rescue and health working group, 2020).

– کمبود دانش و اطلاعات زنان

در گزارشهای همه کارگروهها به اهمیت نقش آموزش همگانی اشاره شده است و اینکه باید برنامه مدونی را برای آموزش مدیریت بحران برای همه مردم در نظر گرفت. اهمیت این موضوع راجع به زنان بیشتر است زیرا زنان اغلب به دلیل نداشتن اطلاعات به موقع و مرتبط در مورد خطرات قریب الوقوع در معرض خطر بیشتری قرار میگیرند. زنان اغلب دسترسی برابر به فناوری، ارتباطات یا خدمات ندارند و بنابراین اطلاعات حیاتی را از دست می دهند. این امر بهویژه در مورد زنان و سایر گروههای حاشیه نشینی که در مناطق روستایی یا دورافتاده زندگی میکنند، صادق است (Soomar, 2023). کارگروه اجتماعی، فرهنگی و رسانه نیز به مشکل نیروهای امدادی با مردم در خصوص تخلیه منازل اشاره کرد و عدم آموزش مردم در خصوص لزوم تخلیه منازل را یکی از معضلات مدیریت بحران دانست. در پیمایش تلفنی سطح ملی ۷۶ درصد پاسخگویان اعلام کردند که تاکنون آموزشی دربارهی خطرات سیلاب ندیدهاند و فقط ۲۲٫۱ درصد افراد اعلام کردند که آموزشهای مرتبط با روشهای کاهش خطرات سیل به آنها ارائه شده است. مردان با فراوانی ۳۲/۳ درصد و زنان با فراوانی ۲۶ درصد در معرض آموزشهای مرتبط با کاهش مخاطرات سیلابها قرار گرفته بودند. همچنین در همهی گروههای سنی برای اکثریت پاسخگویان آموزشهای مرتبط با خطر سیلابها و راههای کاهش آن ارائه نشده است و در بین آنها افراد گروه سنی ۴۶ سال و بالاتر بیشتر اعلام کردند که در این زمینه آموزش ندیدند (Social, cultural and media working group report, 2020).

در پژوهشی که سهرابی زاده و همکارانش در سال ۹۸ انجام دادند به اثرات منفی عدم آموزش زنان در مورد چالشهای بهداشت باروری در زمان بلایا اشاره کردند. در این پژوهش آمده است که زنان راجع به خشونت جنسی و بیماریهای مقاربتی آموزش کافی دریافت نکردهاند. درحالی که شرایط پس از فاجعه، سلامت باروری زنان بزرگسال و جوان را در

معرض خطر بیشتری قرار می دهد، به عنوان مثال، عفونت های ادراری و دستگاه تناسلی در بین زنان آسیب دیده از فاجعه افزایش یافته است. یک ماما که سلامت باروری را برای زنان آسیب دیده تأمین می کرد، اظهار داشت که عفونت های ادراری و تناسلی در بین زنان و دختران آسیب دیده در این مناطق افزایش یافته است. آنها برای جدی گرفتن چنین عفونت هایی آموزش ندیدهاند (Sohrabizadeh et al., 2022). در گزارش کارگروه سلامت نیز به آموزش گروه های آسیب پذیر بهویژه مادران باردار و شیرده در خصوص بایدها و نبایدهای مواجهه با سیل توصیه شده بود (Relief, rescue and health working group, 2020).

البته موضوع آموزش دوسویه است؛ یعنی هم مردم و هم ارائه دهندگان خدمات نیازمند آموزش برای شرایط بحرانی هستند. این امر در گزارش کارگروه اجتماعی نیز مورد تأکید قرار گرفته است که فعالان مدنی و امدادگران بیشتر برای موقعیت های اجتماعی حین حادثه آموزش دیده اند اما عمده جرایم و آسیب ها، تبعات پس از حادثه هستند و به دلیل فقدان آموزش و دانش، این کنشگران کمتر به مقابله با آسیب های اجتماعی پس از حوادث ورود پیدا می کنند. علاوه بر این، ارائه دهندگان مراقبت های بهداشتی محلی برای مقابله با موارد خشونت جنسی در مناطق آسیب دیده آموزش ندیده اند و نمی دانند چگونه باید با این نوع پرونده ها برخورد کنند؛ بنابراین، هم ارائه دهندگان مراقبت های بهداشتی محلی و هم افراد آسیب دیده از بلایا نیاز به آموزش ویژه در مورد مسائل بهداشت باروری در مرحله پس از فاجعه داشتند (Social, cultural and media working group report, 2020). در کارگروه آموزش و منابع انسانی نیز به اهمیت آموزش مدیران درگیر در مدیریت سیلاب در ایران اشاره شده بود و توصیه شده بود که مدیران ایرانی به آموزش هایی فراتر از آموزش های تخصصی نیازمند هستند که از مهم ترین آنها آشنایی با سازمان های مردم نهاد منطقه جغرافیایی سیل زده و تعامل با آسیب دیدگان و ابعاد اجتماعی آن است (Human Resources Working Group, 2020). در سایر کارگروه ها مانند کارگروه کسب و کار نیز به اهمیت آموزش تأکید شده است. یکی از توصیه های آنان برای مقابله با بحران های پس از سیل، توانمندسازی صاحبان کسب و کار در خصوص نحوه مواجهه و مقابله با سیل است که یکی از شناخته شده ترین روش های ارتقای آمادگی در شرایط سیل و درنهایت کاهش خسارات آن به شمار می رود. آموزش صاحبان کسب و کارها می-

نشان می‌دهد غالب محققان گزارش‌ها مردان هستند. معمولاً وقتی در بالاترین سطح از بلایا صحبت می‌شود، آن‌هایی که صحبت می‌کنند و تصمیم می‌گیرند مرد هستند؛ بنابراین اولین گام برای افزایش مشارکت زنان در مدیریت بلایای طبیعی شناسایی موانعی است که مانع از نقش زنان در تصمیم‌گیری و حکمرانی می‌شود. زنان باید به‌عنوان عوامل قدرتمند تغییر در سطح ملی و جهانی شناخته شوند. افزایش نقش زنان در تصمیم‌گیری‌های مدیریت بحران در واقع راهی برای افزایش پاسخگویی دولت است که به‌نوبه خود منجر به دستیابی به توسعه فراگیر و حکومت دموکراتیک می‌شود (Hemachandra et al., 2018) زنان همواره به‌عنوان عاملان، مدیران، سازمان‌دهندگان و مراقبان جامعه شناخته می‌شوند که نقش سازنده‌ای در مدیریت بحران ایفا می‌کنند. نمونه‌های موفق زیادی از دستاوردهای زنان در کاهش بلایا و ایجاد تاب‌آوری در سطح جامعه وجود دارد. به‌عنوان نمونه در کمبیا، UNDP^۱ با جوامع زنان کار کرد تا زنان را در زمینه مدیریت کانال‌های آب آموزش دهد که منجر به احیای ۹۰۰ هکتار از تالاب‌ها شد و به آسیب‌پذیری جوامع آن‌ها در برابر تغییرات اقلیمی کمک کرد. بالین‌حال امروزه و هنوز هم زنان به‌عنوان «قربانیان» و «گروه آسیب‌پذیر» دسته‌بندی می‌شوند که نیاز به محافظت در برابر اثرات بلایا دارند و این امر سبب فراموشی ظرفیت زنان برای حل بحران‌ها است (Cho, 2022).

– ظرفیت‌های زنان

تنها در دو مورد به پتانسیل زنان در سیلاب ۱۳۹۸ پرداخته شد.

– حضور پررنگ زنان در کمک‌های خیرخواهانه

هم مردان و هم زنان بیشتر از طریق سازمان هلال‌احمر کمک کرده‌اند. بالین‌حال نسبت مردان در کمک از طریق این سازمان بیشتر است. زنان در قیاس با مردان بیشتر از طریق سازمان‌های کمک‌رسانی مردمی و خیریه‌ها، دوستان، آشنایان یا کسانی که اطمینان داشته‌اند و مساجد و پایگاه‌های بسیج کمک کرده‌اند. از سوی دیگر مردان نسبت به زنان بیشتر از طریق حضور داوطلبانه در مناطق سیل‌زده به امدادسانی همت گماشته‌اند که با توجه به الگوهای فرهنگی کشور، طبیعی است (Social, cultural and media working group report,

تواند باعث افزایش تاب‌آوری خانوارها و صاحبان کسب‌وکارها شود (Business Working Group, 2020).

– مشارکت کم‌رنگ زنان

یکی از ویژگی‌های حکمرانی خوب مشارکت مردمی است زیرا مردم علاوه بر آنکه ذی‌نفعان توسعه هستند، محور توسعه و ابزار و واسطه توسعه نیز محسوب می‌شوند. مشارکت مردم به معنای شنیده شدن صدای آن‌ها و دخالت افراد در تعیین سرنوشت خودشان در فرآیند تصمیم‌گیری‌ها است. مشارکت زنان در کنار مردان کلید اساسی حکمرانی خوب است (Alikhani et al., 2020). مشارکت زنان سبب می‌شود تا آن‌ها از نقش منفعل «قربانیان» و «نجات‌یافته» در شرایط اضطراری فوری به نقش «عاملین فعال» در دوران بهبودی و پس از فاجعه تبدیل شوند (Moreno & Shaw, 2018).

در گزارش همه کارگروه‌ها به مشارکت مردم به‌عنوان راه-حل بحران سیل اشاره شده است و عدم استفاده از مشارکت مردم در جریان سیل را از نقاط ضعف مدیریت سیل برشمردند. ارتقا سطح مشارکت مردمی در مدیریت شرایط اضطراری سیلاب با تشکیل شوراهای محلی متشکل از افراد آگاه و دارای شناخت کافی از منطقه به‌منظور فراخوان و مشارکت در تعیین مناطق در معرض خطر و راهکارهای کنترلی از راهکارهای پیشنهادی کارگروه مدیریت بحران بود. همچنین در این کارگروه یکی از درس‌آموخته‌های سیل اخیر را توجه به نقش بسیج نیروهای مردمی و مؤسسات غیردولتی و دولتی در کنترل بحران‌ها دانست و به تقویت مدیریت مردم‌نهاد و به‌کارگیری نظام‌مند مشارکت مردمی و سازمان‌های مردم‌نهاد تأکید کرد (Crisis Management Working Group, 2020).

گرچه در هیچ کارگروهی به مشارکت خاص زنان در سیل ۱۳۹۸ اشاره‌ای نشد اما در بعضی گزارش‌ها مانند گزارش کارگروه حقوقی و کارگروه اجتماعی بر لزوم مشارکت زنان تأکید شد (Legal Working Group, 2020).

– نقش کم‌رنگ زنان در کارگروه‌ها

در هیچ‌یک از کارگروه‌ها به لزوم مدیریت زنان در مدیریت بحران اشاره نشد. در هیچ کارگروهی فصلی از گزارش به آسیب‌ها و مشکلات زنان اختصاص داده نشد. تنها در کارگروه حقوقی و کارگروه امداد نجات و سلامت بخشی از گزارش را به زنان اختصاص دادند. در سایر کارگروه‌ها به‌طور پراکنده و در خلال مباحث دیگر گهگاه از زنان نیز نام می‌بردند. مطالعه ترکیب گروه پژوهشی گزارش‌ها

2020).

– نقش مهم زنان در تخلیه منازل

استفاده از نفوذ زنان در خانه، اشخاص و معتمدین محلی، استراتژی دیگری که جهت راضی کردن اهالی محل در تخلیه خانه‌های در معرض سیل مورد استفاده قرار گرفت. همچنین امداد رسانی‌ها در روستاها ابراز نمودند که بر اساس تجربه شخصی خود برای تخلیه منازل از ظرفیت‌های خود روستا مانند مسجد روستا، دهیاری و غیره به خصوص زنان استفاده کردند (Social, cultural and media working group report, 2020) البته نحوه استفاده از نفوذ زنان در گزارش توضیح داده نشد.

(ب) بخش دوم**– خلأهای گزارش و مشکلات پژوهش**

در گزارش‌های سیل خلأهایی مشاهده شد که در ادامه ذکر می‌شود. متأسفانه هیچ کارگروهی به صورت تخصصی به مسائل زنان و خانواده پرداخت. عدم توجه به نیازها و مشکلات خاص زنان، نبود آنالیز جنسیتی، نبود کارگروه مستقل زنان یا حداقل تخصیص فصلی در گزارش‌ها برای زنان، عدم نقش معاونت زنان ریاست جمهوری در گزارش‌ها، حضور کم‌رنگ محققین زن در کارگروه‌ها و مبهم بودن گزارش‌ها در بعضی موارد درباره زنان از دیگر مشکلات موجود در آنها بود. از آنجاکه هیچ کدام از کارگروه‌ها به طور تخصصی درباره مسائل زنان کار نمی‌کردند در بعضی از متون گزارش ابهام وجود داشت. اطلاعات مربوط به طور کلی ارائه می‌شد. در بعضی گزارش‌ها تنها به مردم اشاره شد و تفکیک جنسیتی در اطلاعات وجود نداشت.

– ارائه راهکارها با تکیه بر چارچوب سندای

زنان بدون شک دانش عمیق و مهارت‌های ارزشمندی از نیازها و اولویت‌های جامعه دارند و عوامل مؤثر تغییر در کاهش و سازگاری با تغییرات اقلیمی و همچنین کاهش خطر بلایا و تاب‌آوری هستند. به همین علت سازمان ملل در چارچوب سندای به اهمیت ادغام دیدگاه جنسیتی در همه سیاست‌ها و شیوه‌های مقابله با بلایای طبیعی اشاره کرده است. چارچوب سندای برای کاهش خطرپذیری سوانح سال ۲۰۳۰-۲۰۱۵ سندی است که در سومین کنفرانس جهانی سازمان ملل متحد در شهر سندای کشور ژاپن، در سال ۲۰۱۵ به تصویب رسید. این کنفرانس که به هدف تعیین راهکارهایی برای رسیدن به جهانی امن تر برگزار شد به ارائه راه‌های مقابله با مخاطرات طبیعی پرداخت و راه نجات از مخاطرات طبیعی را اجرای دقیق

راهکارهای اجرایی و پیشنهاد شده چارچوب سندای (۲۰۳۰-۲۰۱۵) می‌داند و راهکارهایی برای کاهش خطرپذیری تا ۱۵ سال آینده ارائه می‌کند. در اهداف چارچوب سندای مواردی مانند مدیریت مواجهه با آسیب‌پذیری، پاسخگویی، به رسمیت شناختن ذی‌نفعان از جمله زنان و توانمندسازی آنها و تقویت همکاری‌های بین‌المللی و افزایش مشارکت جهانی و غیره آورده شده است. نیاز به توانمندسازی زنان برای رهبری عمومی و ترویج پاسخگویی، بازیابی، توان بخشی و بازسازی برابر جنسیتی در چارچوب سندای مورد تأکید قرار گرفته است. تحلیل محتوای کیفی گزارش‌های کارگروه‌ها تنها بیانگر آسیب‌پذیری زنان بود و توانمندی و پتانسیل زنان نادیده گرفته شد. در حالی که برای کاهش مؤثر خطر بلایا مشارکت و رهبری همه‌جانبه و متنوع، از طریق یک رویکرد جامع و در دسترس برای همگان بسیار اهمیت دارد. دولت‌ها زمانی می‌توانند بر اثرات بلایا فائق آیند که سیاستی مبتنی بر دینامیک جنسیتی داشته باشند. وقتی از ظرفیت‌ها، دانش و مهارت‌های زنان در مدیریت بحران استفاده شود، کل جامعه سود خواهد برد و می‌توان پیشگیری و کاهش خطرات بلایا را سرعت بخشید.

بنابراین در این بخش با تأکید بر چارچوب سندای به این موضوع پرداخته می‌شود که زنان چه ویژگی‌های خاصی دارند که می‌تواند به مدیریت مخاطرات و بلایا از قبل تا حین و بعد سیل کمک کند و از سوی دیگر از چه طریقی می‌توان زنان را توانمند کرد تا عاملی برای پیشرفت جوامع و تحقق اهداف توسعه کشورها باشند. در چارچوب سندای، چهار ماده اختصاصاً به زنان اشاره کرده است و نکاتی برای بهره‌مندی از ظرفیت زنان ارائه کرده است که در ادامه به آن پرداخته می‌شود:

– توسعه ظرفیت‌ها

در چارچوب سندای به اهمیت توانمندسازی زنان اختصاصاً در مواد هفت، نوزده، سی و دو و سی و ششم اشاره شده است. در ماده هفت به تعامل دولت با ذی‌نفعان از جمله زنان و استفاده از دانش آنان در طراحی و اجرای سیاست‌ها تأکید شده است. همچنین در ماده نوزدهم به تبادل اطلاعات و استفاده از دانش سنتی جوامع به‌ویژه زنان اشاره شده است. این مهم در ماده سی و شش نیز آمده است.

در تأیید مواد مذکور و اهمیت نقش زنان باید به پژوهش‌های یک مطالعه جهانی اشاره نمود؛ بنابراین مطالعه جهانی زنان اقدامات ابتکاری و پیشگیرانه را با سرعت بیشتری نسبت به مردان اتخاذ می‌کنند. حضور زنان در مدیریت حفاظت و منابع طبیعی منجر به قوانین سخت‌گیرانه‌تر و پایدارتر، انطباق

واکنش به یک فاجعه فعال کنند (Bach et al., 2013). تاب‌آوری تأکید می‌کند که زنان صرفاً دریافت‌کنندگان منفعل کمک نیستند. آنها عوامل فعال هستند (Kelman et al., 2016). مطالعات متفاوتی از تاب‌آوری زنان وجود دارد. اقدامات جمعی انجام شده توسط زنان پس از طوفان میچ در هندوراس در سال ۱۹۹۸ و سازمان‌دهی قایق‌های نجات و تبدیل شدن به رهبران کمیته اضطراری از جمله این موارد است که نشان داد فعال‌سازی رهبری زنان و گروه‌های مردمی زنان، آسیب‌پذیری زنان را خنثی کرد و منجر به تاب‌آوری آنان شد (Gaillard et al., 2016).

– تقویت نقش مدیریتی و رهبری زنان

در ماده سی و دوم و در بند اول ماده سی و ششم چارچوب سندای به اهمیت رهبری زنان اشاره شده است. در این دو ماده به حیاتی بودن حضور زنان و مشارکت آنها برای مدیریت مؤثر خطر بلایا اشاره شده است. در ماده سی و دوم آمده است که «در تمام سطوح، توانمندسازی زنان و افراد دارای معلولیت جهت رهبری عمومی، بهبود پاسخگویی، بازیابی، توان‌بخشی، بازسازی که همراه برابری جنسیتی و دسترسی همگانی باشد امری کلیدی است». پژوهش‌ها نشان می‌دهد که در مواردی که زنان از موقعیت اجتماعی و سیاسی بالاتری برخوردارند، کشورهایشان محیط‌زیست پایدارتری دارند (Schueman, 2022) سازمان ملل متحد بارها بر این امر صحنه گذاشته است که موفقیت مدیریت منابع آب پایدار تا حد زیادی به مشارکت‌دهی زنان در تمام سطوح تصمیم‌گیری و اجرا بستگی دارد (Prinz & Singh, 2000) همچنین پژوهش‌ها ثابت کرده‌اند که حذف زنان از برنامه‌ریزی شیوه‌های آبرسانی و بهداشتی عامل اصلی در میزان بالای شکست آنها است. مشخص شده است که زنان در پست‌های رهبری بیشتر از مردان سیاست‌تغییرات آب‌وهوا را بهبود می‌بخشند. مطالعه بر روی ۱۳۰ کشور نشان داد که کشورهایی که دارای نمایندگی بالایی از زنان در اداره خود هستند، تمایل بیشتری به تصویب معاهدات بین‌المللی محیط‌زیست دارند (Schueman, 2022).

– بهره‌مندی از ظرفیت زنان جوامع محلی

چارچوب سندای صراحتاً از دولت‌ها می‌خواهد که رویکردی مردم‌محور را به کارگیرند و مستقیماً مردم بومی را در طراحی و

بیشتر، شفافیت و مسئولیت‌پذیری بیشتر و حل تعارض بهتر می‌شود. این پژوهش همچنین نشان داده است که زنان به‌جای خود به فکر کل هستند به‌عنوان نمونه در بنگلادش، زنان بنیادهای مسکن مقاوم در برابر باد و سیل را برای جوامع خود ایجاد کردند. زنان همچنین نگهبانان بانک‌های بذر و نهالستان‌های بومی هستند و تلاش‌هایی را برای کاشت مجدد و حفاظت انجام می‌دهند که از تخریب جنگل‌ها جلوگیری می‌کند، جذب کربن را افزایش می‌دهد و از تنوع زیستی محافظت می‌کند (Schueman, 2022). در کشورهای توسعه‌یافته، زنان تمایل بیشتری به بازیافت، خرید مواد غذایی ارگانیک و محصولات دارای برچسب محیط‌زیستی دارند و اقدامات بهره‌وری انرژی را تأیید می‌کنند (Maron, 2022) بنابراین تعامل با زنان و استفاده از دانش خاص آنان قبل و حین و پس از بلایا برای مقابله بهتر با سیل و مدیریت آن ضروری است.

– آماده‌سازی زنان

چارچوب سندای شامل چهار اولویت است که در اولویت چهارم خود به افزایش آمادگی در برابر سوانح برای پاسخ مؤثر و ساخت جهانی بهتر از گذشته در بازیابی، بازتوانی و بازسازی اشاره دارد. افزایش آمادگی در مخاطرات طبیعی مانند سیل قبل و حین و بعد از سیل بسیار اهمیت دارد. یکی از مهم‌ترین بخش‌های آماده‌سازی افراد یک جامعه آموزش است. در جریان سونامی نپال، بسیاری از زنان به دلیل ناتوانی در شنا غرق شدند (Dhungle & Ojha, 2012). زنان به دلیل اعمال و هنجارهای فرهنگی از کسب مهارت‌های نجات‌غریق مانند شنا در محدودیت هستند و همین هنجارهای جنسیتی ساخته‌شده اجتماعی می‌تواند دسترسی زنان به اطلاعات و مهارت‌های مهم را محدود کند و آنها را در برابر بلایا آسیب‌پذیرتر کند (Luna & Hilhorst, 2022).

علاوه بر آموزش، چارچوب سندای در اولویت چهارم خود بر توانمندسازی زنان و افزایش ظرفیت‌های آنها در جهت تاب‌آوری بیشتر تأکید دارد. دانش تاب‌آوری در برابر خطرات آب و هوایی می‌تواند نقش آنها را به‌عنوان عوامل تغییر افزایش دهد. تاب‌آوری «توانایی یک سیستم اجتماعی برای پاسخگویی و بازیابی از بلایا» و یک ظرفیت ذاتی و نهفته (بالقوه) برای پاسخگویی به بلایای آینده است. این بدان معنا است که تقریباً همه افراد دارای ظرفیت‌هایی برای تاب‌آوری هستند (Moreno & Shaw, 2018) با این حال همه افراد قادر نیستند تا ظرفیت تاب‌آوری خود را به دلیل محدودیت در دسترسی به منابع در

کمبود منابع مالی (اعتبار)، منابع فیزیکی (آب و زمین)، دسترسی به فناوری‌ها و زیرساخت‌ها (بازارها) از عوامل اصلی بازدارنده سازگاری کشاورزان در آسیا هستند (Ashrafuzzaman et al., 2022) بانک جهانی که همیشه پروژه‌های توانمندسازی زنان را در دستور کار خود دارد در پژوهش‌های خود آورده است که حمایت‌های مالی از زنان مانند ایجاد صندوق‌های مالی-حمایتی و اعطای وام‌ها، همچنین سپردن نقش‌های کلیدی به زنان در عرصه اقتصادی، سبب شده است تا زنان بهتر بتوانند با مخاطرات اقلیمی از جمله خطرات خشکسالی مقابله کنند (Schalatek & Nakhooda, 2016).

– بهره‌مندی از ظرفیت‌های علمی زنان

در ماده هفت چارچوب سندای به اهمیت نقش متخصصین و همچنین دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی و پژوهشی و تعامل آنان در طراحی و اجرا سیاست‌ها، استانداردها با سیاست‌گذاران تأکید شده است. مطالعات نشان می‌دهد که در سرتاسر جهان، هنگامی که زنان از نظر علمی ارتقا می‌یابند، به‌طورکلی منافع زیادی برای جوامع وجود دارد. دانشمند جین گودال از سیلویا ارل به‌عنوان یک زیست‌شناس دریایی، اقیانوس‌شناس و جوی کاوشگر، اولین زن دانشمند ارشد اداره ملی اقیانوسی و جوی ایالات متحده بود و همچنان الهام‌بخش اقدامات برای پایان دادن به صید بی‌رویه و آلودگی در اقیانوس‌ها است (Schueman, 2022) باین‌حال، زنان در حوزه علمی تغییرات اقلیمی کمتر حضور دارند، به‌طوری‌که تنها ۳۰ درصد از پست‌های پژوهشی در اختیار زنان است و تعداد کمتری همچنان در پست‌های ارشد هستند (Cho, 2022). وجود تعداد بیشتری از دانشمندان زن در زمینه اقلیم می‌تواند امکان درک بیشتر از تغییرات اجتماعی و ارائه راه‌حلی را برای پیامدهای بحران‌های اقلیمی مانند سیل فراهم کند. تنوع در زمینه‌های علمی و ارائه تجربیات جدید با نگاه خاص زنانه، دیدگاه‌های متفاوتی را مطرح می‌کند و این دیدگاه‌های متنوع و گسترده‌تر اجازه می‌دهد تا سؤالات پژوهشی متفاوتی مطرح شود یا حتی رویکرد متفاوتی به یک سؤال مشخص ارائه شود (Settles et al., 2006).

– ارتقای نهادهای مدنی زنان

به‌طورکلی سازمان‌های مردم‌نهاد نقش مهمی در مدیریت بحران و بلایا دارند. سمن‌ها به دلیل کارکردهای مفیدشان همواره در قوانین ملی و جهانی مورد توجه می‌باشند (Sultana, 2015). در چارچوب سندای نیز به اهمیت سمن‌ها در بند آخر

اجرای سیاست‌ها، طرح‌ها و استانداردها درگیر کنند و از دانش و شیوه‌های سنتی، بومی و محلی برای تکمیل دانش علمی در مورد خطر بلایا استفاده کنند. محتوای چارچوب سندای پنج درون‌مایه اصلی دارد که به اهمیت مشارکت جوامع محلی در مدیریت بلایا اشاره می‌کند و شامل اثرات بلایا بر جوامع محلی، مهم بودن جوامع محلی در برنامه‌های کاهش خطر بلایا، مزایای مشارکت جوامع محلی در برنامه‌ها، توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در جوامع و مقامات محلی و فعالیت‌های مورد انتظار برای کاهش خطر بلایا است (Babaei & Sadeghi, 2015) در بند ز ماده نوزده آمده است که «کاهش خطرپذیری بلایا نیازمند یک رویکرد چند مخاطره‌ای و سیستم فراگیر آگاهانه از خطرات است. تصمیم‌گیری بر اساس تبادل آزاد و انتشار داده‌های تفکیک‌شده، از جمله بر اساس جنسیت، سن و معلولیت و همچنین اطلاعات به‌راحتی قابل‌دسترسی، به‌روز، قابل‌درک، علمی، تکمیل‌شده توسط دانش سنتی؛ است». در این ماده بر اهمیت داده‌های جنسیتی و دانش سنتی تأکید شده است. در فرآیند جمع‌آوری داده‌ها باید اطمینان حاصل شود که داده‌ها باید تفکیک‌شده و نماینده همه بخش‌ها باشند. حضور زنان در جمع‌آوری داده‌ها باید اجباری باشد. باید پایگاه داده قوی در سطح محلی وجود داشته باشد و نقش دولت محلی در شرایطی مانند فاجعه سیل بسیار مهم است زیرا آنها به‌خوبی با جوامع محلی، منطقه، خانواده و شرایط محلی آشنا هستند. دولت‌های محلی باید توانمند شوند تا در چنین شرایطی واکنش اضطراری مؤثر داشته باشد (Soomar, 2023).

– توانمندسازی اقتصادی

چارچوب سندای هفت هدف دارد؛ که یکی از آنها کاهش خسارات اقتصادی است. در ماده سی و ششم سند به توانمندسازی اقتصادی زنان اشاره شده است. در بند الف آمده است که «اقدامات ظرفیت‌سازی کافی باید برای توانمندسازی زنان انجام شود تا آنها را برای آمادگی در شرایط بحران توانمند سازد. همچنین ظرفیت زنان را برای تأمین طرق دیگر امرارمعاش پس از بلایا تقویت کند».

در زمان وقوع سیلاب بیشترین آسیب‌ها به مشاغل زنانه وارد می‌شود. زنان دارای مشاغل خانگی و خرد هستند و از سوی دیگر نقش اصلی را در تولیدات کشاورزی به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه ایفا می‌کنند. آنها در مقیاس کوچک اغلب نقش مهمی در امنیت غذایی جوامع خود دارند؛ بنابراین بهتر است دولت‌ها منابع و اعتبارات کافی و بودجه برای توانمندسازی اقتصادهای خرد را در دستور کار داشته باشند.

قوانین حمایتی در حوزه مقابله با خشونت علیه زنان در بلایا نیز ضروری است زیرا همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد در دوره بحران‌هایی مانند سیل، خشونت علیه زنان به‌نوعی توسط جامعه و حتی دست‌اندرکاران خدمات بهداشت و روان و نهادهای اجتماعی توجیه می‌شود. درحالی‌که خشونت علیه زنان از موانع ساختاری است که مانع از پیشبرد صحیح مدیریت بحران بلایا می‌شود. دولت ملی و محلی باید دستورالعمل‌های مناسبی برای واکنش و پیشگیری از خشونت خانگی در زمان بلایا تهیه کنند به‌عنوان مثال لازم است آمار دقیق خشونت خانگی توسط همه کارکنان خدماتی مانند کارکنان خدمات بهداشتی و اجتماعی و پلیس، ثبت شود. اقدامات دولت‌ها شامل آموزش، شناسایی و ارجاع خشونت خانگی برای خدمات مشاوره‌ای اجباری می‌تواند از بروز خشونت خانوادگی در مراحل بعدی جلوگیری کند (Parkinson, 2022).

بحث و نتیجه‌گیری

سیل از بحران‌های آبی شایع و نامطلوبی است که پیامدهای جدی برای توسعه پایدار دارد. در ایران نیز به علت بارش‌های سنگین و مداومی که در اواخر اسفند ۱۳۹۷ و فروردین ۱۳۹۸ رخ داد، سیلاب‌های شدید در بخش‌های وسیعی از کشور اتفاق افتاد که منجر به خسارت‌های جانی و مالی و آسیب‌های اجتماعی شد. اثرات سیل و آسیب‌های ناشی از آن تهدیدهای اساسی برای توسعه پایدار کشورهای درحال توسعه مانند ایران هستند. همان‌طور که رکیب^۱ (۲۰۱۷) نیز تأکید داشته است با وقوع منظم سیلاب؛ توسعه اجتماعی که به‌عنوان یک جنبه حیاتی برای رفاه اجتماعی و انسانی در نظر گرفته می‌شود، به‌شدت آسیب می‌بیند زیرا سیل می‌تواند به‌طور مستقیم وضعیت اجتماعی و اقتصادی جوامع محلی را بدتر کند تأثیر این موضوع بر روی زنان به علت ساختارهای اجتماعی و سنتی و محدودکننده موجود در جامعه شدیدتر است. همان‌طور که نتایج پژوهش‌ها نشان داد و بنا به گزارش کارگروه‌ها در جریان سیل سال ۹۸ آسیب‌های وارده شده به کشور شامل آسیب‌های بهداشت و سلامت، اقتصادی، اجتماعی، حقوقی بوده است. در بعد اقتصادی بیشترین آسیب‌ها در بخش کشاورزی و مشاغل خرد بوده است. بخشی که اکثر مشاغل زنانه را در برمی‌گیرد. همچنین آسیب‌های اجتماعی و بهداشتی و نبود سیاست‌ها و قوانین حمایتی نیز از سایر مشکلات زنان در نظر گرفته شد.

ماده ۲۴ اشاره شده است. همچنین در ماده هفتم به تقویت همکاری بین مردم در سطوح محلی برای انتشار اطلاعات مربوط به بلایا از طریق مشارکت سازمان‌های جامعه‌محور و سازمان‌های مردم‌نهاد و تعامل دولت با ذی‌نفعان که یکی از آن‌ها زنان هستند و همچنین سازمان‌های جامعه‌محور تأکید شده است. سازمان‌های مردم‌نهادی که توسط زنان اداره می‌شوند و در راستای حقوق زنان فعالیت می‌کنند مزایای خاصی دارند.

مطالعات نشان می‌دهد زمانی که گروه‌های مردمی زنانه وارد عمل می‌شوند می‌توانند شبکه‌هایی را تشکیل دهند و نوآوری‌های خود را در مدیریت بحران به جامعه انتقال دهند. این شبکه‌ها می‌توانند از زنان محلی برای تأمین مسکن، فعالیت‌های معیشتی و خدمات اولیه حمایت کنند. در فرآیند امدادرسانی مشارکت کنند. در سازمان‌دهی فعالیت‌های اقتصادی از سایر زنان حمایت کنند. آن‌ها می‌توانند گروه‌های محلی زنان را سازمان‌دهی کنند. منابع مالی برای کمک به بحران‌ها و ابتکارات بلندمدت را اجرا کنند. آن‌ها از منابع مالی جهت آموزش زنان استفاده می‌کنند. با مقامات محلی، مقامات دولتی و سایر تصمیم‌گیرندگان کار می‌کنند و برای منافع زنان چانه‌زنی می‌کنند. مقامات را موظف به اجرای پروتکل‌هایی برای حمایت از زنان می‌کنند و برای تأمین منابع مالی در راستای حمایت از زنان متقاعدشان می‌کنند (Burnet, 2011).

ارتقای قوانین حقوقی زنان

در چارچوب سندای به ارتقای ظرفیت‌های زنان به‌طورکلی اشاره شده است. یکی از انواع ارتقای توانایی‌های زنان نوع حقوقی آن است. اصلاح قوانین موجود از یک‌سو و تصویب قوانین حمایتی جدید از سوی دیگر می‌تواند به توانمند شدن زنان در جامعه و جلوگیری از آسیب‌ها کمک کند. به‌عنوان مثال اعطای مالکیت زمین کشاورزی به زنان نه تنها از نظر بهبود عدالت جنسیتی مفید است، بلکه تأثیرات مثبت این امر بر امنیت غذایی خانواده نیز ثابت شده است. یکی دیگر از مواردی که سیاست‌گذاران می‌توانند در آن تأثیر بگذارند، اصلاح قوانین ارث است که زنان نیز بتوانند از زمین‌های کشاورزی برخوردار بشوند زیرا هنوز هم در بسیاری از کشورها قوانین ارث محدودکننده است و به نفع وارثان مرد است و زنان را از مالکیت زمین محروم می‌کند، درنتیجه محدودیت مهمی برای بهبود توانمندی زنان و امنیت غذایی است (Soomar et al., 2023).

دستیابی به توسعه پایدار آب و ترقی توسعه اجتماعی و عدالت جنسیتی آسان تر می شود. نتایج پژوهش با نظریه توسعه پایدار نیز مطابقت دارد که معتقد است بین توسعه پایدار آب و برابری جنسیتی رابطه مستقیم وجود دارد. بدین معنا که دستیابی به امنیت پایدار آب^۱ تا حد زیادی منجر به دستیابی به اهداف برابری جنسیتی^۲ می شود. در پایان با توجه به مطالب گفته شده و بر اساس یافته های پژوهش، توصیه های سیاستی زیر پیشنهاد می شود:

1. SDG 6
2. SDG5

همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که در مدیریت بحران سیل مشارکت زنان و آگاهی از نظرات آنان بسیار مفید و اثرگذار است و پیشنهاد می شود زنان در همه سطوح تصمیم گیری مورد مشورت قرار بگیرند. نتایج پژوهش حاضر با نظریه توسعه پایدار هماهنگ است که معتقدند عملکرد دولت و تدوین برنامه جامع برای زنان در حوزه محیط زیست و مدیریت بحران بسیار حائز اهمیت است زیرا ارتباط ضعیف دولت با زنان منجر به آسیب پذیری بیشتر آنان می شود. همچنین یافته های پژوهش در بخشی که چارچوب سندای تحلیل شد؛ نشان داد به رسمیت شناختن ذی نفعان از جمله زنان و بهره مندی از سرمایه اجتماعی آنها، سبب کاهش مخاطرات طبیعی و آسیب های ناشی از آن می شود. در نتیجه با کاهش پیامدهای ناشی از بحران سیل،

جدول ۲. توصیه های سیاستی

Table 2. Policy Recommendations

توصیه ها با تأکید بر خلأهای تحقیق Recommendations with emphasis on research gaps	توصیه ها با تأکید بر بخش اول یافته ها Recommendations with emphasis on the first part of the findings
لزوم دیدگاه تخصصی به مسائل زنان در زمان بلایا The necessity of a professional perspective on women's issues during disasters	اجباری شدن ثبت واحدهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی در هر سطح و با هر نوع فعالیتی در سامانه جامع کسب و کار Compulsory registration of industrial, agricultural and service units at any level and with any type of activity in the comprehensive business system
حضور فعال معاونت زنان ریاست جمهوری در مدیریت بحران The active role of the women's vice president in crisis management	ثبت مشاغل خانگی برای بهره مندی از وام و تسهیلات بانکی و بیمه شدن زنان Registration of home businesses to benefit from loans and bank facilities and insurance for women
گردآوری داده های تفکیک شده جنسیتی Collecting gender-disaggregated data	مشاوره های دوره ای با زنان در مناطق سیل زده و دریافت پیشنهاد های آنان Periodic consultations with women in flooded areas and receiving their suggestions
حمایت و توجه ویژه به محققین زن در مدیریت بحران Special support and attention to female researchers in crisis management	جمع آوری پایگاه جامع اطلاعاتی از رفتارهای مردم قبل، حین و بعد از بلایا جهت کاهش اثرات نامطلوب سیل Collecting a comprehensive database of people's behavior before, during and after disasters in order to reduce the adverse effects of floods
تشکیل کارگروه مستقل زنان در زمان بحران Establishment of an independent women's working group in times of crisis	استقرار کمپ های اقامتی در مکان های امن و مناسب Establishment of residential camps in safe and suitable places
	ارائه کمک های مالی به زنان بدون نیاز پیش شرطهایی مانند ارائه سند زمین و ملک. Providing financial assistance to women without the need for preconditions such as providing land and property documents
	تأمین اقلام خوراکی مورد نیاز مادران باردار و شیرده Provision of nutritional needs for pregnant and lactating mothers

توصیه‌ها با تأکید بر خلأهای تحقیق Recommendations with emphasis on research gaps	توصیه‌ها با تأکید بر بخش اول یافته‌ها Recommendations with emphasis on the first part of the findings
	راه‌اندازی سامانه پیگیری منظم مادران اعزامی مستقر در کمپ‌ها و اعزام به بیمارستان.
	Setting up a regular follow-up system for mothers deployed in camps and sent to hospitals.
	هماهنگی با بیمارستان‌ها برای اعلام لیست مادران زایمان کرده و رصد نوزادان تازه تولد یافته و ارائه مراقبت‌ها و آموزش به آنان
	Coordinating with hospitals to announce the list of mothers who have given birth and monitor newborns and provide care and education to them
	ایجاد طرح جامع مراقبت از مادران و زنان باردار در زمان بلایا
	Creating a comprehensive care plan for mothers and pregnant women during disasters
	ارتقای دانش فعالان مدنی و امدادگران برای آمادگی بیشتر آنها برای مقابله با جرایم و آسیب‌های اجتماعی پس از حوادث
	Improving the knowledge of civil activists and rescue workers for their greater readiness to deal with crimes and social harm after accidents
	آموزش به رابطان بهداشتی محلی برای مقابله با موارد خشونت جنسی در مناطق آسیب‌دیده
	Training local health liaisons to deal with cases of sexual violence in affected areas
	آموزش صاحبان کسب‌وکارها برای مقابله با بحران و مدیریت آن جهت افزایش تاب‌آوری
	Training business owners to deal with the crisis and manage it to increase resilience
	ارتقا سطح مشارکت مردمی در مدیریت شرایط اضطراری سیلاب با تشکیل شوراهای محلی
	Improving the level of public participation in flood emergency management by forming local councils
	شناسایی موانع موجود بر سر راه زنان در تصمیم‌گیری و حکمرانی
	Identifying the obstacles in the way of women in decision-making and governance

قدردانی

تربیت مدرس تهران که با در اختیار گذاشتن گزارش‌های کارگروه‌ها، ما را در انجام این تحقیق یاری کردند، سپاسگزاری می‌شود.

بدین‌وسیله از جناب آقای دکتر سید علی ایوب‌زاده استاد ارجمند گروه مهندسی و مدیریت آب دانشکده کشاورزی دانشگاه

References

- Abbasnejad, A. (2022). The geomorphological location of Iranian cities and some of its limitations and benefits. *Scientific Quarterly of Earth Sciences*, 33(2), 205-222. [In Persian]. doi:10.22071/gsj.2022.359402.2028
- Abbaszadeh, M. (2012). A reflection on validity and reliability in qualitative research. *Applied Sociology*, 20(45), 19-34. [In Persian]. Dor: 20.1001.1.20085745.1391.23.1.2.5
- Aksha, S. K., Juran, L., Resler, L. M., & Zhang, Y. (2019). An analysis of social

- vulnerability to natural hazards in Nepal using a modified social vulnerability index. *International Journal of Disaster Risk Science*, 10, 103-116. doi:10.1007/s13753-018-0192-7
- Alikhani, S., Eslami, R., & Niavarani, S. (2020). Iranian Constitution Capacities in Increased Participation of Citizens in the Light of Strategies for Good Governance. *Private and Criminal Law Research Quarterly*, 15(2), 11-31. [In Persian].
- Ashrafuzzaman, M., Gomes, C., Dias, J. M., & Cerdà, A. (2022). Exploring Gender and Climate Change Nexus, and Empowering Women in the South Western Coastal Region of Bangladesh for Adaptation and Mitigation. *Climate*, 10(11), 172. doi:10.3390/cli10110172
- Azad, A. K., Hossain, K. M., & Nasreen, M. (2013). Flood-induced vulnerabilities and problems encountered by women in northern Bangladesh. *International journal of disaster risk science*, 4, 190-199. doi:10.1007/s13753-013-0020-z
- Azizi, E., Mostafazadeh, R., Hazbavi, Z., Esmali Ouri, A., & Mirzaie, S. (2022). Screening watersheds of Ardabil province concerning flood vulnerability. *Iranian Journal of Rainwater Catchment Systems*, 10(2), 11-26. [In Persian]. Dor: 20.1001.1.24235970.1401.10.2.2.3
- Babaei, J., & Sadeghi, F. (2015). The role of local communities in the Sendai framework for disaster risk reduction. *7th International Conference on Comprehensive Crisis 2015*. [In Persian].
- Bach, C., Bouchon, S., Fekete, A., Birkmann, J., & Serre, D. (2013). Adding value to critical infrastructure research and disaster risk management: the resilience concept. *SAPI EN. S. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*, 6(1), 77-99.
- Bradshaw, S., & Fordham, M. (2015). Double disaster: *Disaster through a gender lens*. In *Hazards, risks, and disasters in society*. Academic Press. doi: 10.1016/B978-0-12-396451-9.00014-7
- Burnet, J. E. (2011). Women have found respect: Gender quotas, symbolic representation, and female empowerment in Rwanda. *Politics & Gender*, 7(3), 303-334. doi: 10.1017/S1743923X11000250
- Chen, W. B. (2022). Mitigation Techniques for Water-Induced Natural Disasters: The State of the Art. *Water*, 14(8), 1247. doi:10.3390/w14081247
- Cho, R. (2022). Climate, Gender Equality. Why Climate Science Needs More Women Scientists. *Columbia climate school*. <https://news.climate.columbia.edu/2022/02/11/why-climate-science-needs-more-women-scientists/>
- Cruz, J., White, P. C., Bell, A., & Coventry, P. A. (2020). Effect of extreme weather events on mental health: a narrative synthesis and meta-analysis for the UK. *International journal of environmental research and public health*, 17(22), 8581. doi: 10.3390/ijerph17228581.
- Daneshvarinasab, A., Maghsoudi, S., & Saleh, M. (2021). The Relationship between Social Support and Social Resilience of Flood-Affected Women (Case Study: Delgan City). *Women's Psychological Social Studies*, 19(2), 50-70. [In Persian]. doi: 10.22051/JWSPS.2021.35201.2430
- Dhungel R, Ojha RN. (2012). Women's empowerment for disaster risk reduction and emergency response in Nepal. *Gender & Development*, 20(2), 309-321. doi:10.2307/41722379
- Gennari, F., Arango, D., Urban, A. M., & McCleary-Sills, J. (2015). Violence Against Women and Girls: Disaster Risk Management Brief. Geneva: World Bank Press.
- Ghimire, Y. N., Shivakoti, G. P., & Perret, S. R. (2010). Household-level vulnerability to drought in hill agriculture of Nepal: implications for adaptation planning. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 17(3), 225-230. doi:10.1080/13504501003737500
- Gordon, T., & Hueso, A. (2021). Integrating sanitation and climate change adaptation: lessons learned from case studies of WaterAid's work in four countries. *Waterlines*, 40(2), 107-114. doi:10.3362/1756-3488.20-00012
- Guragain, U. P., & Doneys, P. (2022). Social, Economic, Environmental, and Physical

- Vulnerability Assessment: An Index-Based Gender Analysis of Flood Prone Areas of Koshi River Basin in Nepal. *Sustainability*, 14(16), 10423. doi:10.3390/su141610423
- Hemachandra, K., Amaratunga, D., & Haigh, R. (2018). Role of women in disaster risk governance. *Procedia engineering*, 212, 1187-1194. Doi:10.1016/j.proeng.2018.01.153
- Iran Flood Reports: Relief, Rescue And Health Working Group, (2020). [In Persian].
- Iran Flood Reports: Report-Business-Working-Group. (2020). [In Persian]
- Iran Flood Reports: Report-Crisis-Working-Group. (2020). [In Persian].
- Iran Flood Reports: Report-Legal-Working-Group. (2020). [In Persian]
- Iran Flood Reports: Social, Cultural And Media Working Group Report. (2020). [In Persian].
- Iran Flood Reports: Training And Human Resources Working Group. (2020). [In Persian].
- Karami, Sh., Fathi Vajarghah, K., Khosravi Babadi, A. A., & Farajzadeh Asl, M. (2019). Green Curriculum in the Higher Education of Iran: Water Crisis, Climate Change, Sources of Knowledge. *Environmental Education and Sustainable Development*, 9(1), 81-94. [In Persian].doi: 10.30473/ee.2020.7228
- Karim Naderi, M., & Teimouri, Z. (2017). Identification of strategies for the development of home businesses of rural women in Arak city. *Rural-Urban Local Development Journal (Rural Development)*, 10(2), 307-324. [In Persian].doi: 10.22059/JRD.2017.67456
- Kelman, I., Gaillard, J. C., Lewis, J., & Mercer, J. (2016). Learning from the history of disaster vulnerability and resilience research and practice for climate change. *Natural Hazards*, 82, 129-143. doi: 10.1007/s11069-016-2294-0
- Kowkabi, L., & Mohsenzadeh, M. (2022). A research on realizing the resilience of urban neighborhoods based on international standards of sustainable cities and societies (case example: Moghadam neighborhood, district 17 of Tehran). *Urban planning geography research*, 10(3), 1-20. [In Persian]. doi:10.22059/JURBANGEO.2022.337256. 1646
- Llorente-Marron, M., Diaz-Fernandez, M., Mendez-Rodriguez, P., & Gonzalez Arias, R. (2020). Social vulnerability, gender and disasters. The case of Haiti in 2010. *Sustainability*, 12(9), 3574. doi:10.3390/su12093574
- Luna, K. C., & Hilhorst, D. (2022). Gendered experience of disaster: Women's account of evacuation, relief and recovery in Nepal. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 72, 1-10. doi:10.1016/j.ijdr.2022.102840
- Maron, D. (2022). Women more likely than men to believe the science on global warming. *Scientific American Accessed*, 14.
- McKulka, T. (2009). Women, Gender Equality and Climate Change. *World Health Organization*.
- Moreno, J., & Shaw, D. (2018). Women's empowerment following disaster: a longitudinal study of social change. *Natural hazards*, 92, 205-224. doi: 10.1007/s11069-018-3204-4
- Neqabi, H & Amin Salehi, F., & Ghorbinia, Z., (2022), *Location of temporary shelters after an earthquake in urban settlements, (Case study: Haft Shahr region of Mashhad)*, 9th International Conference on Modern Researches in Civil Engineering, Architecture, Management Urban and Environment, Tehran, <https://civilica.com/doc/1488188>
- Oliver-Smith, A. (1996). Anthropological research on hazards and disasters. *Annual review of anthropology*, 25(1), 303-328. doi:0084-6570/96/1015-0303
- Omari, K. (2010). *Gender and Climate change: Botswana Case Study*. Cape Town: Heinrich Böll Foundation Southern Press.
- Onyalo, P. O. (2019). Women and agriculture in rural Kenya: role in agricultural production. *International Journal of Humanities, Art and Social Studies*, 4(4), 1-10.
- Parkinson, D. (2022). *Gender-Based Violence and Disaster*. Oxford Research Encyclopedia of Natural Hazard Science.

- Oxford: Oxford University Press doi: 10.1093/acrefore/9780199389407.013.390
- Peacock, W. G., Morrow, B. H., & Gladwin, H. (Eds.). (1997). *Hurricane Andrew: Ethnicity, gender, and the sociology of disasters*. London: Psychology Press. doi:10.4324/9780203351628
- Prinz, D., & Singh, A. K. (2000). Water resources in arid regions and their sustainable management. *Annals of Arid Zone*, 39(3), 251-272.
- Rakib, M. A., Islam, S., Nikolaos, I., Bodrud-Doza, M., & Bhuiyan, M. A. (2017). Flood vulnerability, local perception and gender role judgment using multivariate analysis: A problem-based “participatory action to Future Skill Management” to cope with flood impacts. *Weather and climate extremes*, 18, 29-43. doi:10.1016/j.wace.2017.10.002
- Riahi, V., & Toulabinejad, M. (2020). Assessing Smallholder Farmers Gender Damages due to Climate Change Risk in Poledokhtar Township. *Journal of Rural-Urban Local Development Rural Development*, 11(1), 25-54. [In Persian]. Doi:10.22059/jrd.2019.74448
- Sadeghlou, T., Bozrajmehri, Kh., & Ahmadi, S. (2022). Analysis of the impact of risk perception on the level of resilience of local communities against floods (study area: villages of Binaloud city). *Geography and Environmental Planning*, 33(3), 119-138. [In Persian]. doi:10.22108/GEP.2022.132102.1480
- Schalatek, L., & Nakhoda, S. (2016). *Gender and climate finance*. London: Heinrich Böll Stiftung.
- Schueman, L. J. (2022). Why women are key to solving the climate crisis. *One Earth*, 26(2), 1-20.
- Settles, I. H., Cortina, L. M., Malley, J., & Stewart, A. J. (2006). The climate for women in academic science: The good, the bad, and the changeable. *Psychology of Women Quarterly*, 30(1), 47-58. doi:10.1111/j.1471-6402.2006.00261.x.
- Sohrabizadeh, S., Jahangiri, K., & Khani Jazani, R. (2022). Reproductive health in the recent disasters of Iran: a management perspective. *BMC public health*, 18(1), 1-8. doi:10.1186/s12889-018-5311-2
- Soomar, S. M., Arefin, A., & Soomar, S. M. (2023). “Women are again unsafe”: Preventing violence and poor maternal outcomes during current floods in Pakistan. *Journal of global health*, 13, 30-45. doi: 10.7189/jogh.13.03005
- Sultana, F. (2022). Critical climate justice. *The Geographical Journal*, 188(1), 118-124. doi: 10.1111/geoj.12417
- Thurston, A. M., Stockl, H., & Ranganathan, M. (2021). Natural hazards, disasters and violence against women and girls: a global mixed-methods systematic review. *BMJ global health*, 6(4), 43-77. doi:10.1136/bmjgh-2020-004377